

ІНСТИТУТ ПОДВІЙНОГО ГРОМАДЯНСТВА В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Основою правового статусу особи як представника населення у державному та міжнародному праві є громадянство. Громадянин та держава мають стійкий правовий зв'язок, що проявляється у чітко визначених законодавством кожної країни взаємних правах та обов'язках. На жаль, право держав не може самостійно регулювати власне громадянство та забезпечувати повну узгодженість законів про громадянство різних держав одне з одним. Тому й виникають колізії. Результатом цих колізій є подвійне громадянство (біпатризм). В юридичному значенні громадянство це «правова приналежність людини до населення, що проживає в якій-небудь державі». Подвійне громадянство – це юридичний стан, коли особа одночасно володіє громадянством двох і більше держав [1, с. 296-301].

На сьогоднішній день, міжнародне право не знає єдиної загально-визнаної регламентації питань, що виникають у зв'язку з подвійним громадянством. В сучасному просторі найбільш відомими країнами, де існує інститут подвійного громадянства є Гренада, Канада, Австралія, Панама, Домініка. Між такими країнами як Іспанія-Болівія, Росія-Таджикистан, Росія-Туркменістан підписані двосторонні договори про існування подвійного громадянства.

Для подвійного громадянства, потрібно, щоб дві країни, громадянином яких хоче бути особа, мали у своєму законодавстві норми, які б передбачали інститут подвійного громадянства. Багато країн сприймають подвійне громадянство як негативне явище (адже це ставить під сумнів міцність юридичного зв'язку між громадянином і державою, біпатризм дозволяє легально уникати кримінального переслідування).

Конституції деяких держав припускають можливість подвійного громадянства. Наприклад, ст. 11 Конституції Іспанії передбачає, що «в цих країнах, навіть якщо вони не визнають за своїми громадянами такого права на взаємній основі, іспанці можуть нейтралізуватись без втрати свого громадянства за народженням». У ст. 62 Конституції Російської Федерації записано, що «громадянин РФ може мати громадянство іно-

---

¹ Студентка 4 курсу факультету підготовки кадрів для Пенсійного фонду України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

земної держави відповідно до федеративного закону або міжнародного договору РФ» [2, с. 10].

В Західній Європі спостерігається три різні підходи до подвійного громадянства: 1) деякі країни застосовують принципи єдиного громадянства, де подвійне громадянство не допускається (винятком є до недавнього часу Німеччина); 2) деякі країни застосовують загальний принцип єдиного громадянства, але допускають винятки (більшість західноєвропейських країн); 3) деякі країни дозволяють мати подвійне громадянство чи громадянство більше, ніж однієї країни (Франція, Велика Британія, Іспанія та ін.).

Одним із способів виникнення подвійного громадянства є колізія «права крові» та «права ґрунту». Так, дитина, народжена, у батьків-іноземців на території держави, де домінує право ґрунту, крім набуття громадянства батьків по праву крові, отримує також громадянство тієї держави, на території якої вона народилася. Подвійне громадянство може виникнути в жінки при вступі у шлюб з іноземцем, якщо вітчизняне законодавство країни чоловіка автоматично надає їй громадянство чоловіка [3, с. 512].

Слід зазначити, що принцип невизнання подвійного громадянства прямо виникає з Конвенції, що регулює деякі питання, пов'язані з колізією законів про громадянство від 12.04.1930 року. В ст. 3 Конвенції зазначається, що «В соответствии с положениями настоящей Конвенции лицо, обладающее гражданством двух и более государств, может рассматриваться каждым из государств, гражданством которого оно обладает, в качестве своего гражданина». Проте, на сьогоднішній день, визнаної міжнародно-правові норми, що забороняє чи обмежує застосування державами принципу невизнання подвійного громадянства, не існує.

Міжнародно-правовим засобом для усунення колізій в правовому регулюванні біпатризму слід укладати договори, де застосовуються такі принципи: у випадку набуття громадянства іншої країни-учасниці договору первинне громадянство вважається втраченим; перед натуралізацією у державі-стороні договору є необхідним отримання дозволу про вихід із громадянства іншої держави-стороні; дія права ґрунту не поширюється на дітей іноземних дипломатів та консулів [4, с. 29].

Проблема подвійного громадянства набуває актуальності і в Україні внаслідок впливу як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» визначає, що до тимчасово

окупованої території належить сухопутна територія АРК та міста Севастополя, внутрішні води України цих територій. Проблема в тому, що люди, які проживають на цих територіях підлягають дискримінації у своїх правах.

Так, наприклад, при народженні дитини батьки, які зберегли громадянство України та намагаються отримати свідоцтво про народження, для того щоб у дитини також було громадянство України, не можуть цього зробити і стають «заручниками ситуації». Основні труднощі полягають у тому, що батькам новонароджених дітей видають медичну довідку в одному екземплярі з пологового будинку за процедурою та згідно із законодавством Російської Федерації, а згідно з ст.9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» будь-який акт (рішення, документ), виданий незаконними органами та/або посадовими особами, є недійсним і таким, що не створює правових наслідків. Вказане положення є наслідком незаконності дій та невизнання органів та посадових осіб, що діють від особи держави-окупанта в АРК та м. Севастополь. Документи, що видаються країною-окупантом, є недійсними для України.

З березня 2014 р. РФ починає активну «інтеграцію» Криму: автоматично визнає всіх кримчан громадянами РФ, змінює обчислення часу, валюту, запроваджує дію законодавства РФ, що порівняно з українським є репресивним та обмежуючим права людини в різних сферах життя. Відповідно Закону України «Про громадянство», громадянин України, який відповідно до чинного законодавства України є таким, що постійно проживає за кордоном, може вийти з громадянства лише за його клопотанням. Таким чином, Російська Федерація не може приймати будь-яких рішень щодо припинення українського громадянства мешканців АР Крим та міста Севастополя. Крім того, окупаційні органи влади приймають ряд законів та інших нормативно-правових актів, які спричинили суттєве погіршення ситуації та порушення прав і свобод людини в Криму. Було легалізовано формування, які брали участь у захопленні півострова, захопленнях власності, причетні до викрадень людей і вбивств, розгону мирних зборів і перешкоджанню журналістській діяльності.

Був прийнятий Федеральний закон «Про застосування положень Кримінального кодексу Російської Федерації і Кримінально-процесуального кодексу Російської Федерації на територіях Республіки Крим та міста федерального значення Севастополя». Згідно ним було встановле-

но можливість притягнення до кримінальної відповідальності за діяння, вчинені в Криму і м. Севастополь до 18 березня 2014 р. Після цього були ініційовані масові арешти, притягнення до кримінальної відповідальності проукраїнських активістів та лідерів кримськотатарської громади в Криму.

27 березня 2014 р. Генеральна асамблея ООН підтримала резолюцію, у тексті якої визнається непорушність територіальної цілісності України, а проведений референдум таким, що не може бути основою зміни статусу АРК або м. Севастополя. За відповідну резолюцію проголосували 100 країн-членів ООН.

Відповідно до ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи ... незалежним і безстороннім судом, встановленим законом. В силу ст. 54 Конвенції про захист цивільного населення під час війни окупаційній державі забороняється змінювати статус посадових осіб чи суддів на окупованих територіях або вживати стосовно них будь-яких заходів примусу, якщо вони утримуватимуться від виконання своїх обов'язків з міркувань совісті.

Згідно зі ст. 9 «Про прийняття до Російської Федерації нових суб'єктів Республіки Крим та міста федерального значення Севастополя» здійснювати судочинство в перехідний період були уповноважені судді, призначені на посади до початку окупації та які працювали в українських судах на окупованій території на момент ухвалення цього закону. Їх статус був визначений як «громадяни, які заміщують посади суддів». Умовою допуску до здійснення правосуддя було набуття громадянства Російської Федерації, передача паспорта громадянина України, а також подання російським властям заяви про відмову від громадянства України. Вихід суддів з громадянства України в порядку, передбаченому законодавством України, не відбувався [5].

При поділі держави, при переході території однієї держави до іншого питання про громадянство населення набуває міжнародний аспект. Особливе значення питанню надає те, що в таких випадках проблема громадянства має масовий характер. Якщо певні договори і майно переходять до нового суверену в порядку правонаступництва, то щодо громадянства правонаступництво не має місця. Відповідні питання вирішуються державами самостійно і за угодою.

6 листопада 1997 року державами Ради Європи була підписана Європейська конвенція про громадянство, гл. VI якої присвячена в тому

числі проблемам громадянства при територіальних змінах. Розглядалося це питання й іншим органом Ради Європи – Європейською комісією за демократію через право (Венеціанська комісія), якою в 1996 р. було схвалено Декларацію про наслідки правонаступництва держав для громадянства фізичних осіб.

Ряд правил по розглянутій проблемі міститься в Конвенції про скорочення безгромадянства 1961 р. Кожен договір про передачу території повинен містити постанови, які гарантували б, що при здійсненні правонаступництва жителі території не опиняться без громадянства. За відсутності таких постанов в договорі держава, до якого переходить територія, надає своє громадянство жителям цієї території, якщо вони не зберігають колишнє громадянство або не мають іншого [6, с. 201-203].

Таким чином органам державної влади України слід врегулювати питання щодо статусу осіб – громадян України, що тривалий час постійно мешкали на території Криму, розробити та прийняти відповідні зміни до законодавчих та нормативно-правових актів України щодо врегулювання питання визнання фактів, які відбуваються на окупованій території (шлюб, народження, смерть тощо) та засвідчення факту документами, виданими владою на окупованих територіях Кримського півострову, а також вирішити організацією проблеми правонаступництва її членства для держав – учасниць правонаступництва.

Література:

1. Коломієць О. А. Інститут подвійного громадянства (біпатризму) у міжнародному праві: проблеми і перспективи. //Наукові праці МАУП, 2010. Вип.1. с. 296-301.
2. Подвійне громадянство, як валіза з подвійним дном? // Юридичний вісник України. – 2004. – №45. – С. 10.
3. Европейская конвенция о гражданстве от 7 нояб. 1997 г. / Миронов В. Ф., Миронов А. В. Гражданство в Российской Федерации: Российские и международные акты. Комментарии законодательства // под ред. В. Ф. Миронова. – М. : НОРМА, 2003. – 512 с.
4. Юридична енциклопедія : в 6 т. // . – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т. 4 : Н–П. – 2002. – 720 с. 29 Теоретические и практические научные инновации.
5. Свиридова Д. Права людини в Україні 2014// Доповідь правозахисних організацій // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://helsinki.org.ua/index.php?id=1432190707#_ftnref1

6. Галан В. О. Міжнародні організації у врегулюванні питань правонаступництва держав // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского // Серия «Юридические науки», 2008. – Т.21 (60), №2. – с. 201-203

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого В. О. Галан

С. Рєпа¹

УЧАСТЬ УКРАЇНИ В ПРОЦЕСАХ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА З ПИТАНЬ МІЖНАРОДНОГО УСИНОВЛЕННЯ (ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ)

Питання міжнародного усиновлення є актуальним на даний час, з огляду на наявні процеси міграції населення світу, велику кількість змішаних шлюбів, взаємопроникнення та взаємозв'язок між націями, народностями, етносами.

Виходячи з аналізу норм міжнародного та національного законодавства можна констатувати, що на даний час створено систему правового забезпечення сфери усиновлення, норми якої в цілому виконують свою основну функцію регулятора зазначених відносин. Разом із тим існує низка проблем, що в першу чергу пов'язані з наявними різними підходами, що реалізуються в законодавчих практиках держав світу стосовно можливостей усиновлення дітей – громадян держави іноземцями, процедур усиновлення, вимог до усиновлювачів та ін.

Окрім того, порівняльний аналіз міжнародних норм, що є змістовною частиною міжнародних договорів та норм актів внутрішніх законодавств держав світу дозволяє нам стверджувати, що на практиці досить часто складаються правові ситуації, які в праві прийнято називати колізіями правових норм. Так, зокрема, варто звернути увагу на положення щодо віку усиновителів, який може варіюватися в залежності від позиції того чи іншого законодавства від 18 до 30 років. Чинне ж законодавство Укра-

---

¹ Студент 5 курсу Інституту підготовки кадрів для органів прокуратури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого